

per insinuar subrepticiament una infundada etimologia del nom del poble de *Xaraco*.

DERIV. Potser «*xerics*: arus», OPou (*TbPu.*, 51), puix que les acíes són arbustos afins a les cistínies.

Xarabascat, V. *xarbasco* i *xàsec* (XAFAR) *Xarabot(ar)*, V. *xarbotar* *Xarada*, V. *xera* i *xerrar* (?) *Xaraf*, no ens consta l'existència de tal mot, i per tant és ocios cercar-li una ètim., com voldria AlCM

XARAGALL, extret del verb *eixaragallar* (o *aixar-*) 'descarnar l'aigua les terres', que és derivat de l'antic *aragall* 'còrrec, líit d'un torrent, aixorranc', segurament germà de l'asturià i lleonès *argayu*, 'ensulsiada, despreniment de terres', llgd. ant. *aragalb*, *issarag(u)alb* 'xaragall'; mot d'origen incert, però segurament pre-romà: ha de provenir d'una base com ARGALIO-, que és possible que es relacioni, o fins s'identifiqui, amb l'arrel de l'indoeuropeu ARG- 'terra blanquinosa', amb la qual semblen enllaçar-se ARGAMASSA i el grup format pel ll. *argilla*, gr. ἄργιλλος 'argila', i, en últim terme, l'arrel indoeur. ARG- 'blanc', comuna a aquestes llengües amb l'ílliri i el cèltic. □ 1.ª doc.: *xaragall* i *aixaragallar* 1803, Belv.; *aregalio* 932, *aragallo* 957, *aragariis* 988 o 997, *aragał* 1038, *arg(ad)aria* 991 i 1042.

«*Xaragall* m. l'excavació que fa el corrent de l'aygua: *badén*, *barranca*, *barranco*: fossa aquarum torrente excavata», Belv., copiat pel Lab. sense més canvi que posar «arroyada, arroyadero, torrentera» en lloc de «barranco»; «rec que fa la pluja pels camps o boscos» (Dag., amb variant *xargall*, i sin. *xòrrec*, *xorre-gall*).

En el text de l'*Atlàntida*, Verdagner ja l'hi posà en l'esborrall juvenil de 1867: «De Puigmal entre 'ls cingles un *xaragall* se bada, / per soques y roccassos cayguts, mitg aclucat / ---»: es tractava del gran incendi dels Pirineus, estrofa que en la versió definitiva queda com «De Canigó entre'ls cingles un x. s. b., / per esbarzers, y roques cayentes, aclucat, / hont d'un a l'altre 'l foc, en gegantina arcada, / com l'alt pont del Diable, s'havia escamarlat» (I, 43a); i de nou, quan els Atlants empaiten Alcides: «Enrera deixan terres y mars, cada gambada / tramontan fraus y conques, torrents y *xaragalls*; / als seus al retornar-se'n la grua, en sa volada, / no veu així, a més corre, passar turons y valls» (VI, 53b, 1867 i 1878); «al primer *xaragall* que trobo, me'n vaig per terra --- en lo *aixaragallat* camí ---» id. (a. 1868, Inèd. Casac. I, 138, 140.7); «camins no n'hi ha: en diuen camins de barrancs, *xaragalls*, munts de roques ---» Yxart 1894 (descrivint Siurana), p. p. NOLLER, *Mem. Lit.*, 257.

En el primer, tercer i quart passatge és evident que no es tracta d'un corrent d'aigua sinó de solcs oberts en els vessants de les muntanyes; en el segon, no tan clarament, també pot ser això (o curs d'aigua). Per aqueixos solcs baixen les aigües en les pluges torrencials: i així el mot ajunta, amb el sentit més estricte, el de 'corrent d'aigua': «x.: petit còrrec, sovint axut, entre esllavissades; lo *xaragall* és format per les conges, gels y huracans del NO.», Bosch de la Tri. (Bu.

Assoc. d'Exc. Cat. XII, 1889, 234). En les narracions segarrenques de Pons Mass. també es tracta del barranc que solca un costat de la vall i no d'aigua, puix que serveix per escapar-se: «una ombra avançà rambla amunt, y en Perot, esquivant lo perill, se esmunyí per un *xaragall*» (*Trascant* p. l. S., 18).

No hi ha dubte que passa també a designar el corrent d'aigua: en principi el precipitat o saltant; estès fins i tot al de poc desnivell, no torrentós. En una excursió per l'alta vall de Noedes «passo tot el pla, bastant sinuós i ple en tots indrets de petits *xaragalls* que semblen sortir escapats, al posar el peu damunt de l'herba; en aquestes regions altes i serenes ---», Massó Torr. (*Croquis* P. 2 I, 13); «les xerradices ron-cayres dels *xaragalls*», Víctor Català (*Solitud*, 286); «Si --- pugés a la vall de Santa Fe, per la dreuera que surt de Gualba i --- la Forja, travessant els *xaragalls* per on corre l'aigua clara i trapassera ---»; «Pep Ventura no era un tècnic de la música però la seva inspiració «era la fluència suau de les clares aigües de muntanya, que salten de l'un marge a l'altre del *xaragall*, o pels corriols rossolants de la verneda», Coromines (*Hores d'Am.*, XIV, *Vida d'En P.* VIII: O. C., 1300b12, 1221a10). En algun escrit de Verdagner és també un corrent d'aigua: com ho assegura el fet que «aqueix *xaragall* --- se tira al xòrrech pregon», en *Colom*, p. 166 (cf. *xòrrec* a *SORRA*). Figuradament, però tornant a la idea de solc, no corrent: «sota una volta de parets humides, ab *xaragalls* d'artifici ---», Em Vilanova (*Entre Fam.*, 124).

En les primeres audicions barcelonines de *La Pastoral* de Beethoven, recordo que hi hagué força discussió, per traduir, en els programes, el títol del tercer temps «Am Bach», entre escriptors i crítics que recomanaven «Vora el *Xaragall*», i d'altres que preferien «Vora el *Rierol*»; i que aquests guanyaren (c. 1920), perquè aquí sí que es tractava de fluència de corrents suaus, res d'erosió ni d'ímpetu torrentós.

Vet aquí com ho graduaven els entesos —tècnics amb fons de poble i de pagesia— del *CostManc.*: el riu es bifurca en rieres, bifurcades en torrents, i aquests en *xaragalls* o còrrecs, comparant-los respectivament amb tronc d'arbre, besses, branques i branquillons; «hi ha rius com el Francolí o el Besòs, d'aigua escassíssima, i torrents i fins i tot *xaragalls* d'aigua constant; el còrrec=rasa natural, de l'amplada d'un corriol; quan ja s'enfondeix i no es pot passar amb una gambada, esdevé *xaragall*; o bé torrent, si aplega aigües d'una considerable extensió de terra» (II, 83, §§ 272, 453).

Citem especialment un romanç del cançoner popular, que reforça la prova del sentit més vell i primitiu del mot, no sols perquè deu ser tant o més antic que la dada del Belv., tenint l'avantatge de venir d'un medi geogràfic més conservador, d'alta muntanya: «Els mossos de l'esquadra - no 's cansan may, / per veure si l'encuantran - per un *xergay* / ---», es tracta del bandit de renom «El Becaina», que c. 1810, acorralat sense sortida, per les forces d'ordre, en una vall encinglerada dels Pirineus orientals, provà d'escapar-se